

קטן אין לו שום יד לעשות מעשה קנין, ובכל זאת יצירה מזכה אותו בבעלות על הדבר שיצר, וא"כ ה"ה בדבר שאין בו ממש, עצם היצירה יכולה לזכות לו את הדבר, ולהכניסו לבעלותו. ומבחינת עצם הבעלות כבר כתבנו לעיל (סימן טו) שיתכן בעלות על דבר שאין בו ממש.

אוצר החכמה

קיצורו של דבר המושג של בעלות שייך אף על חידושים והמצאות שאין בהם ממשות, כפי שהוכחנו בהרחבה. ומעשה הזכיה בחידוש יתכן על ידי אחד משני האופנים שכתבנו, או שעצם "הגדילה והצמיחה" של החידושים במוחו, מזכה אותו בבעלות, כיון שזה נחשב לפירות מוחו ולבו. או שעצם "יצירתם" מזכה אותו בבעלות נולא משום "הצמיחה" כאילו היו "פירות של מוחו" בלי שום מעשה קנין.

ובזה העמדנו על מכונם ואיתנם את דברי גדולי האחרונים שכתבו מפורשות שיש בעלות על חידושים והמצאות.

קעו. יצירת העובד שייכת למעביד. אבל "זכות פרסום ספר" של "סיפור בעיתון" שייכת לסופר. ולכאור' ה"ה אם הוא "שכיר". ולפרסם במהדורה האנגלית של העתון לפעמים לא צריך רשות מהסופר. אבל לעתון אחר אסור לפרסם אותו סיפור. "וידיעה חדשותית בלעדית" מותר לפרסם

וכדאתינא להכי "שעצם היצירה" היא היא "מעשה הזכיה והקנין" שמזכה את היוצר בבעלות, ברצוני לדון

בדבר שרבים שואלים ומסתבכים, והוא, בדין פועל שעובד וממציא יצירה מוחית חדשה, האם הבעלות על היצירה היא של המעביד ששילם על "זמן העבודה והיצירה", או של העובד "שמוחו יצר זאת" [וכמה נפק"מ בדבר וכדלקמן]. וראשית צריך לציין את דברי הגר"ח מבריסק שהובאו בחידושי הגר"ש שקופ (גיטין סימן ד ד"ה ואם - דף לח טור ב) בזה"ל בפועל דהוה כענין "שובך לפירות" [ע"ע בסימן לח (אות עז - פא) ודו"ק] שקנה זכיה בגוף הפועל לענין מעשי ידיו, ויהיו מציאות הפועל לבעה"ב, כענין שיהיה הפועל ממציא ע"י מעשי ידיו איזה כלי, שהכלי שייך לבעה"ב. ונזכרתי שע"פ אופן זה אמר לי זה כבר ידי"ג הגר"ח דק"ק בריסק זצ"ל וכו'. אמנם אין דעתי עתה מתיישבת גם בדרך זו, דהנה מלבד דגם אם יעשה פועל איזה כלי, יש לדון הרבה אם יזכה בו בעה"ב לגמרי, כמו דשקיל וטרי הרשב"א [שהבאתי לקמן (סימן לח שם) ודו"ק] וכו' דיקדשו ידי לעושיהן מהני כמו דקל לפירותיו, משום דשבח בא על ידי טורח הידים ותנועתן, דמיא קצת לפירות דקל, אע"פ שאינו יוצא ממש מגוף הידים וכו'. והנה כל זה לא שייך כ"כ במציאה, דזה שייך רק בדבר הבא על ידי טורח הידים ותנועתן, אבל מציאה שנקנית על ידי דעת וכוונת הקונה לא שייך זה כמובן. ואף אם נאמר דגם על "דבר שבא על ידי חכמת האדם" שייך "זכות בגופו לזכות בדבר שבא על ידי מחשבותיו", שזכה [המעביד] גם "בכלי המחשבה" [המוח והלב של העובד], לזכות במה שימציא על ידיהן, כל זה לא שייך במציאה. דרק אם המציא הפועל כלי וחפץ על ידי חכמתו, דהכלי

כמו שהוא הוא דבר חדש, אז "מציאותו שייך לממציא הדבר" [זהו כיסוד הדברים שחדשתי לעיל (אות קעד) שעצם היצירה מזכה בבעלות, וברוך שכיוונתי], ומשום הכי כיון "שמכר לו חכמתו היינו גופו ואבריו אשר המציאו הדבר" הזה בעולם, אז מיד כשבא הדבר הזה לעולם הוא של הקונה, אבל במציאה אם כיון הפועל לזכות לעצמו המציאה, אז לא נשאר בעולם שום דבר חדש מה שיזכה בו בעה"ב דכבר זכה בו הפועל עכ"ל.

והמעייין היטב יראה שדעת הגר"ח מבריסק היא שפועל הממציא יצירה חדשה - בין אם זה כלי גשמי ובין אם זה "יצירה רוחנית" - אזי יש למעביד בעלות על הדבר שיצר, כיון שקנה "זכות בכלי המחשבה של הפועל", שכל דבר שכלי המחשבה שלו ימציאו, יהיה שייך לו [וע"פ זה חידש דה"ה בפועל שמוצא אבידה]. ואילו הגר"ש שקופ כתב שיש לדון בזה וציין לדברי הרשב"א, וכוונתו למה שהבאנו בסימן לח (אות עז - פא) שהרשב"א סבר לחלק בין קנין זכות בדקל לפירותיו, לבין קנין זכות בידים למעשיהן, כיון שפירות "צומחים" מתוך הדקל, אבל הפעולות והיצירות אינם "צומחות" מתוך הידים. ולזה נתכוון הגר"ש שקופ כנראה שיש לדון עוד אם שייך קנין בידי הפועל לצורך זכות הבעלות ביצירות שמייצר. ושוב כתב שגם אם נסכים לזה, מ"מ במציאה שהפועל מוצא זה לא שייך וכמשנ"ת [ובזה הוא חולק על ביאור הגר"ח שה"ה במציאה]. אמנם הלכה למעשה נראה ברור כמש"כ הגר"ח. א. הרי לפמשנ"ת בסימן לח (שם) הרשב"א עצמו הכריע

לכסוף שאפשר לקנות זכות בידים לצורך מעשיהן ומלאכתן, משום שהיצירות באים ע"י טורח הידים ותנועתן, ורק לגבי מצודות דגים כתב שא"א לקנות זכות במצודה לצורך הדגים הנלכדים [והגרשש"ק הביא למסקנה זו]. ולמעשה נראה שגם הגר"ש שקופ לא נתכוון לחלוק בזה על הגר"ח אלא כתב "שיש לפלפל" בזה. ב. הרי הלכה למעשה מכריע ומוכיח הקצות שהבאתי שם (אות פא) שגם במצודה שייך לקנות זכות לדגים הנלכדים, ולפ"ז הרי כל שכן ששייך לקנות זכות בידים לצורך מעשיהן, וה"ה זכות בכלי המחשבה לצורך היצירות שממציא.

ומבכ כל הנ"ל נראה פשוט שהמעביד "מתכנת ומהנדס מחשבים", בכדי שיבנה ויתכנת תוכנה חדשה, אזי כשהמתכנת "ממציא יצירה חדשה", יש למעביד בעלות מסוימת עליה. וה"ה המעביד "כימאי" של מזון וכל כדומה. ובאמת בהרבה מהמקרים הללו יש חוזה עבודה מפורש המסדיר עניינים אלו, וישנם גם המחמירים וכותבים ומסכמים עם העובד שכל פיתוח ואמצאה ופטנט ויצירה שתבריק במוחו במהלך עבודתו, תהיה שייכת למעביד [גם אם מטרת העבודתו העיקרית אינה להמציא יצירות חדשות].

אולם נלע"ד שלגבי עיתונאים וסופרים ותחקירנים המפרסמים בעתונים וירחונים למיניהם סיפורים ומאמרים ותחקירים וכדו', בכל כהאי גוונא יש לדון שלא מיבעיא אם הסופר אינו "עובד" אצל בעל העיתון, ולא מתקיימים ביניהם "יחסי עובד ומעביד", אלא יחסי "מזמין וקבלן", דהיינו שבעל העיתון "מזמין" סיפור אצל

ופועל ושכיר" של העיתון, ומתקיימים ביניהם "יחסי עובד ומעביד", והוא צריך לעבוד וליצור כתבות וסיפורים וכדו', דלפמש"כ הגר"ח הנ"ל יש למעביד בעלות על יצירותיהם, מ"מ נראה יותר שלפי הנהוג בזמננו, אזי אכן יש למעביד בעלות לגבי הפרסום בעיתון ובירחון, אבל לגבי קיבוץ כל המאמרים עלי ספר, נשאר הזכות בידי העובד, ואע"פ שהמעביד שילם לו מדי חודש בחודשו על עבודתו ויצירתו. וכך הוא כמדומה גם דרך העולם, והיושר נובכה"ג צריך גם לנהוג כפי היושר כמשנ"ת לעיל (סימן ה וסימן יא). אולם בוודאי שאפשר לסכם הדברים מראש בצורה שונה.

וזאת יש לעיין במה שנשאלתי ממנהלי שבועון מצליח שרוצים להתחיל להדפיס מהדורה אנגלית של השבועון, האם הם רשאים לתרגם סיפורים שפורסמו בעבר בשבועון בעברית נוהם שילמו לסופרים על זה, ולפרסמם עכשיו - בשם אומרים כמובן - במהדורה אנגלית בלי לשלם לסופר פעם נוספת על כך. ורבות נתחבטתי בזה ודעתי נוטה יותר שיש לבעל העיתון "זכות לפרסם בעיתונו" בכל דרך שימצא לנכון, ועל זה הוא הרי שילם, וכיון שכעת הוא עורך מהדורה אנגלית של העתון, אין לו בעיה לקחת אותם הסיפורים שרכש בשעתו את זכות פרסומם בעיתונו, ולחזור ולפרסמם במהדורה אנגלית בעיתונו. כשם שאף אחד לא יחלוק שלבעל העיתון יש זכות כעבור תקופה ארוכה לפרסם פעם נוספת סיפור שכבר פירסם בעיתונו לפני עשרים שנה, וכגון שנתווספו הרבה קוראים

סופר עצמאי שמוכן "למכור ולתת שירותי קבלנות" לעיתון "ולספק להם סיפור", בכגון זה קשה לומר שבעל העיתון "זוכה בכלי המחשבה של הסופר", ויש לו בעלות על מה שהוא מפיק. אלא יותר נראה שלסופר הממציא יש בעלות על יצירתו, והוא "מוכר זכויות ביצירה" לבעל העיתון, דהיינו שמוכר לו "זכות פרסום היצירה בעיתונו".

והנפק"מ למעשה תהיה בסופר שפירסם במשך תקופה סיפור בהמשכים [או אסיפת "מאמרים" וכדו'] בעיתון, וכעבור זמן הוא רוצה לקבצם עלי ספר, ולהדפיס ספר הכולל את הסיפור בשלימותו, או להדפיס את כל המאמרים בספר מרוכז, שבכגון זה נראה לכאורה פשוט שזכות הדפסת הספר שייכת לסופר ולכותב, ולא לבעל העיתון. והאף אמנם שבעל העיתון שילם לו על המוצר, מ"מ הוא שילם לו רק על "הזכויות לפרסם את הסיפור בעיתון", אבל שאר הזכויות ביצירה שייכים עדיין ליוצר ולמחבר. ובאמת כמדומה שכן עמא דבר, ורבים הם הסופרים והעיתונאים שמחברים ספר שמבוסס על כתבותיהם השבועיות בעיתון, וכך גם שמעתי מבכירי המתעסקים בתחום.

וה"ה בשולח מאמרים לקובצים ועלונים תורניים, הרי ברור לענ"ד שזכות הדפסת ספר של אסיפת מאמריו נשארת בידי כותב המאמרים [וכל שכן באופנים שהכותב רוצה לתקן חלק מדבריו או להוסיף עליהם וכדו'].

וביותר נלע"ד לחדש שלכן גם אם העיתונאי והסופר הינו "עובד

וטרחתו, ושלא ישיגו גבולו, וכמשנ"ת כמ"פ (סימן כ - כג וסימן לד), צריך לשקול בכל מקרה לגופו האם זה פוגע בפרנסת היוצר והטורח. אולם לכאורה מצד המנהג ותקנת בעלי אומנות יש מקום לפסוק ככל משנ"ת גם להסוברים שאין בעלות, שהרי ביארנו בסימן לד (אות קסז - קע) שיש לחייב בכל כגון זה מצד המנהג ותקנת בעלי אומנות וילע"ע.

אוצר החכמה

ולכאורה נראה שלפי השיטה הסוברת שאין בעלות על יצירה, אזי גם אם עורך עתון יקח סיפור שנתפרסם בעיתון אחר, ויפרסמו בעיתונו, שוב א"א לתבוע את העורך מדין "בעלות" נורק להסוברים שיש בעלות אפשר לתובעו "מדין בעלות", ומה שנותן לתבוע הוא רק שהעתון לא יתפרנס מטרחת ויגיעת האחר. ובזה באמת שוב נצטרך לבדוק האם פרנסת הסופר היוצר או בעל העיתון ששם פורסם הסיפור יכולה להפגע כעת מפרסום הסיפור, והיינו האם היוצר פרסם או עומד לפרסם ספר ששם כתוב הסיפור, וכעת יש חשש שיהיה מי שלא יקנה את הספר, או שיש חשש שבגין זה יהיה מי שלא יקנה את העיתון ששם פורסם הסיפור היפה המקורי, משום שיש אנשים שכל סיבת קנייתם עתון מסוים, זה בגלל סיפורים של סופר מסויים שמוצאים חן בעיניהם, ואם יידעו כעת שגם בעתון המתחרה יש את הסיפורים המוצלחים הללו, אולי זה יכול לגרום שלא יקנו את העתון האחר וייעדיפו את העתון המתחרה שיש לו מעלות אחרות. ובכל כהאי גוונא צריך שיקול הדעת עמוק בכל מקרה לגופו. וזה ברור לכאורה שאם אכן זה

חדשים שלא יזכרו כלל את הסיפור. וא"כ י"ל דה"ה בנדוננו כעת הוא "חוזר ומפרסם הסיפור לעוד קוראים חדשים", רק שהקוראים החדשים אינם מבינים עברית אלא אנגלית, כך נראה לענ"ד להכריע לכאורה. ולאחר זה שמעתי מבכירים בעתון מפורסם שכך באמת הנוהג אצלם.

ורק באופן שבדיוק באותה תקופה הסופר מפרסם ספר באנגלית, ובתוכו הסיפור שפורסם בשעתו בעיתון בעברית, בכה"ג יש לדון שבעל העיתון עלול לפגוע בפרנסת הסופר. והרי הנהוג הוא שבשעת פרסום בעיתון אין מפרסמים הספר, ורק לאחר תקופה מפרסמים. ולכן כעת שעבר זמן מאז שהסיפור נתפרסם בעיתון בעברית, והסופר תירגם כעת את הסיפור בעצמו, ופירסם ספר באנגלית, אזי זוהי זכותו, ואולי צריך בעל העיתון להזהר ולא לפגוע בפרנסתו. שהרי זה מוסכם לכאורה שזכות הסופר לפרסם ספר מסיפוריו איך שימצא לנכון, ובעל העיתון צריך לאפשר לו להרוויח מספרו. וכיון שכעת הוא רוצה לפרסם הסיפור בעיתונו, אזי האף שנאמר שאין צריך רשות מהסופר, מ"מ צריך לאפשר לו להרוויח מהספר, וכיון שהוא "קדם" ופירסם את הספר, צריך בעל העיתון לכבד את זכות הקדימה שתפס וילע"ע.

וכל מה שנתחדש [בכל אות קעו] נכון רק להסוברים שיש ליוצר בעלות על יצירתו. אבל להמקילים וסוברים שאין ליוצר כלל בעלות ממונית על יצירתו, אלא יש לו רק זכות להרוויח מפרי עמלו

רבים מגדולי האחרונים הרי סוברים שיש ליוצר בעלות על יצירתו, ולדבריהם הרי ברור שהסופר יכול למנוע פרסום סיפורו בעיתון אחר, וגם כעבור תקופה ארוכה.

עוד אחת אציין לגבי "ידיעות עיתונאיות" או "תחקירים", שבזה כמדומה שהנוהג שלאחר שעיתונאי אחד פרסם "ידיעה חדשותית ובלעדית" בעיתונו, שוב הידיעה נהפכה לנחלת הכלל, וא"א למנוע עיתון אחר שלא יפרסם את אותה הידיעה. רק שבזה המנהג לציין את מקור הידיעה נובפרט כשהמקור הוא עיתונאי חילוני, שאז הוא עלול לתובעו בערכאות ואכמ"ל.

אורח: 1234567

יכול לגרום שאדם אחד לא יקנה את העתון האחר, אלא את המתחרה, הרי שוב נמצא שהמתחרה התפרנס מטרחת והשקעת האחר, ויש לאסור זאת כמבואר לקמן (בסימן לד). ולכאורה יש לדון עוד שיש בזה עכ"פ "מנהג" או "הסכמת בעלי אומנות" שלא לעשות דברים הללו, וא"כ המנהג ותקנת בעלי האומנות מחייבים אותו כמשנ"ת בסימן לד (אות קסז - קע). רק שאם עבר ועשה כן אינני בטוח שבכל מקרה ומקרה אפשר להוציא ממון ממנו על כך, אלא צריך שיקול הדעת מעמיק בכל נדון לגופו. אולם למעשה ברור שצריך להקפיד על כגון זה ולא לעשות דברים מכווערים כאלו, ובפרט שרבים

אורח: 1234567

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

עמק המשפט - ד (זכויות יוצרים) כהן, יעקב אברהם בן מנשה צבי עמוד מס: 401 הודפס ע"י אוצר החכמה